

העזולה מהסוגיא

נדרים לג. – לט:

פרשת ויצא ה'תשפ"ג

פרק רביעי

דף לג

◆ דיני אדם המודר מחברו:

• סוגי הנאות האסורות:

- באופן שמודר הנאה - אסור בכל הנאות.
- באופן שמודר ממאכל - אסור לאכול את האוכל של חברו, ומותר להנות מהאוכל של חברו (כגון ללעוס חיטין ולהניח על מכתו), וכן מותר להנות מכלי האכילה של חברו.
- באופן שמודר מהנאת המאכל - אסור לאכול את האוכל של חברו, וכן אסור להנות מהאוכל של חברו (כגון ללעוס חיטין ולהניח על מכתו), אמנם מותר להנות מכלי האכילה של חברו.
- באופן שמודר מהנאה שמביאה לידי מאכל - אסור לאכול את האוכל של חברו, ומותר להנות מהאוכל של חברו (כגון ללעוס חיטין ולהניח על מכתו), ואסור להנות מכלי אכילה של חברו, וכן אסור להנות מכל הכלים שהדרך להשכירם.
- הנאה שאין דרך להקפיד (כגון במודר הנאה דריסת הרגל בחצרו, ובמודר מהנאה שמביאה לידי מאכל בכלי אכילה שאין דרך להשכיר) - לרבנן אסור, ולרבי אליעזר מותר.

◆ דיני פריעת חוב במודר הנאה:

• באופן שלווה על מנת לפרוע:

✽ הערות ✽

- א בדברי המשנה מבואר שכלי אכילה של חברו נחשבים לא רק כלים שמבשלים בהם, אלא גם נפה וכברה שמכינים בהם את האוכל. ורב פפא מוסיף שגם שק שמביאים בו פירות נחשב כלי אכילה ואסור. ורב פפא מסתפק האם מותר להשאיל לו סוס לרכב בו לבית המשתה, ועל ידי זה יתנו לו מנה יפה.
- הר"נ מבאר שהסיבה שאסור להנות מכל הכלים שהדרך להשכיר, משום שבאופן שימחל לו המדיר על דמי השכירות יוכל המודר לקנות בדמים אלו מאכלים, ונמצא שנהנה הנאה שמביאה למאכל.
- ב הר"נ מבאר שלמרות שדריסת הרגל בחצר אין דרך האנשים להקפיד ולכן נחלקו בכך רבי אליעזר ורבנן, מ"מ להתעכב בחצר הדרך להקפיד ולכן לכו"ע אסור.
- הר"נ מבאר שרבי אליעזר ורבנן נחלקו גם בתוספת שדרך המוכר להוסיף ללוקח (אפילו ב'זבינא דרמי על אפיה') באופן שהלוקח מודר הנאה מהמוכר, שלפי רבי אליעזר מותר להוסיף ולפי רבנן אסור להוסיף.

לקבלת העלון במייל B0527147396@gmail.com

○ שיטת הבבלי:

- לחנן - מותר, משום שהפורע חובות של חברו הנפרע לא צריך לשלם לפורע.
- לבני כהנים גדולים - אסור, משום שהפורע חובות חברו הנפרע צריך לשלם לפורע.

○ שיטת הירושלמי [מובא בר"נ]:

- באופן שהמלווה לא דוחק לפרוע את החוב - מותר, משום שבאופן זה הפורע חוב של חברו הנפרע לא צריך לשלם לפורע.
- באופן שהמלווה דוחק לפרוע את החוב - אסור, משום שבאופן זה הפורע חוב של חברו הנפרע צריך לשלם לפורע.
- באופן שלוחה שלא על מנת לפרוע - מדאורייתא מותר לפרוע, ומדרבנן: לרבא מותר, ולרב אושעיא אסור גזירה אטו אופן שלוחה על מנת לפרוע.

דף לד

◆ דיני מוזר הנאה בהשבת אבידה:

- באופן שאסור לראובן להנות מהנכסים של שמעון וראובן מחזיר אבידה לשמעון:
 - האם מותר להחזיר את האבידה:
 - ללישנא קמא - נחלקו האמוראים האם מותר להחזיר, או שאסור להחזיר משום 'פרוטה דרב יוסף'.
 - ללישנא בתרא - מותר להחזיר.
 - במקום שנוטלים שכר על השבת האבידה האם מותר לראובן ליטול שכר - כן.
- באופן שאסור לראובן להנות מהנכסים של שמעון ושמעון מחזיר אבידה לראובן:
 - האם מותר להחזיר את האבידה:
 - ללישנא קמא - מותר להחזיר.
 - ללישנא בתרא - נחלקו האמוראים האם מותר להחזיר, או שאסור להחזיר משום שהחזרת האבידה נחשבת הנאה.
 - במקום שנוטלים שכר על השבת האבידה האם מותר לשמעון ליטול שכר - כן, ובאופן ששמעון אינו רוצה ליטול את השכר כיון ששמעון הוא 'גברא יקרנא', אסור לראובן להשאיר את השכר של ההשבת האבידה בידו משום שנמצא שנהנה מנכסי שמעון, אלא 'תפול הנאה להקדש'.

הערות

ג חנן אומר שמי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופירנס את אשתו הבעל לא צריך לשלם עבור כך, ובדברי הגמ' מובאר שדברי חנן לא נאמרו דווקא באופן שפרע חוב של מזונות אשתו, אלא נאמרו בכל פורע חוב. והר"נ מבאר שהטעם של חנן שאדם שפרעו את חובו לא נחשב שקיבל הנאה אלא רק סילק מעליו את המלווה. והר"נ מוסיף שדברי חנן נאמרו אפילו במלווה שיש עליה משכון.

ד בני כהנים גדולים חולקים על דברי חנן וסוברים שמי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופירנס את אשתו הבעל צריך לשלם עבור כך, והבבלי סובר שדברי בני כהנים גדולים לא נאמרו דווקא באופן שפרע חוב של מזונות אשתו, אלא נאמרו בכל פורע חוב, והר"נ מבאר שלפי דבריהם אדם שפרעו את חובו נחשב שקיבל הנאה.

ה הירושלמי סובר שדברי בני כהנים גדולים שמי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופירנס את אשתו הבעל צריך לשלם עבור כך, נאמרו רק באופן שפרע חוב של מזונות אשתו משום שהבעל לא רוצה שאשתו תמות ברעב, אבל בשאר החובות מודים בני כהנים גדולים שאדם שפרע את החוב לא צריך לשלם עבור כך.

הירושלמי מוסיף שהטעם של חנן שיש צד שהלווה היה מפייס את המלווה והמלווה היה מוחל על החוב, ואפילו באופן שיש משכון יכול לומר שהיה מפייסו והיה מחזיר את המשכון, והר"נ נוקט שלפי דברי הירושלמי באופן שהמלווה דוחק לפרוע את החוב צריך לשלם, כיון שלא שייך לומר שהיה מפייס את המלווה למחול על החוב.

ו הר"נ מעיר שהסוגיא בכתובות [קח א] מבארת את המחלוקת של רבא ורב אושעיא באופן אחר.

ז הגמ' מבארת שהטעם של המ"ד שאסור לראובן להחזיר את האבידה משום 'פרוטה דרב יוסף', כלומר שבשעת החזרת אבידה נפטר מלתת פרוטה לעני ונמצא שנהנה מהנכסים של שמעון, והטעם של המ"ד שמותר לראובן להחזיר את האבידה משום 'פרוטה דרב יוסף' לא שכיח.

ח הגמ' מבארת שהטעם של המ"ד שמותר לשמעון להחזיר את האבידה, משום שהחזרת האבידה לא נחשבת הנאה כיון שמחזיר את החפץ ששייך לראובן.

◆ דיני מעילה:

- המקדיש ככר ששיך לו ואח"כ נטלו על מנת לאוכלו או להורישו לבניו - לא מעל, משום שנחשב כגזבר ובנטילה לא הוציא מרשות הקדש.
 - המקדיש ככר של הפקר ואח"כ נטלו על מנת לאוכלו - מעל, משום שלא נחשב כגזבר^ט.
 - המקדיש ככר של הפקר ואח"כ נטלו על מנת להורישו לבניו - מעל בשיעור 'טובת הנאה' שבניו יחזיקו לו טובה על כך.
- ◆ **דין ראובן שאסר על שמעון בלשון 'ככרי עליך'** - נאסר לא רק בזמן שהככר שייך לראובן, אלא גם באופן שהככר שייך לשמעון (כגון שראובן נתן לו מתנה או מכר לו את הככר). אמנם באופן שראובן נתן את הככר לאדם אחר ואותו אדם חזר ונתן את הככר לשמעון, מותר לשמעון לאכול את הככר.

דף לה

◆ דין קונם:

- לרבי מאיר:
 - קונם פרטי ('ככר זו עלי הקדש') - באופן שנהנה מעל, ואין פדיון.
 - קונם כללי ('ככר זו הקדש') - באופן שנהנו מעלו, ויש פדיון^א.
 - לרבנן - אין מעילה.
- ◆ הירושלמי מסתפק האם מותר להנות מחפץ שאסור בקונם שלא כדרך (כגון המודר מככר ומחמם בו את ידי).
- ◆ **דין כהן מודר הנאה שרוצה להקריב קרבן עבור המדיר** - מותר להקריב משום ש'כהנים שלוחי דרחמנא'^ב.

דף לו

◆ דיני תרומות ומעשרות:

- הפרשת תרומות ומעשרות על ידי שליח:
 - באופן שמפריש מהפירות של בעל הפירות - יכול להפריש רק באופן שבעל הפירות מינה אותו לשליח, והטובת הנאה של התרומות ומעשרות שייכת לבעל הפירות.
 - באופן שמפריש מהפירות של השליח - הגמ' מסתפקת האם יכול להפריש ללא דעת בעל הפירות או דלמא לא יכול להפריש ללא דעת בעל הפירות, והטובת הנאה של התרומות ומעשרות שייכת לשליח^ג.
- הפרשת תרומות ומעשרות על ידי שליח במודר הנאה:
 - הקדמה - באופן שראובן אסור להנות מהנכסים של שמעון יש אופנים שמותר לשמעון להפריש תרומות ומעשרות עבור ראובן וכדלהלן.
 - באופן שמפריש מהפירות של ראובן:

⊕ הערות ⊕

- ט הר"ג מבאר שמדובר באופן שהככר נמצא בתוך ארבע אמותיו, ואומר שלא רוצה לזכות בככר זה לעצמו אלא רוצה לזכות בו להקדש, ולכן הככר לא נקנה לו אלא נקנה להקדש, והמקדיש נחשב לגזבר רק באופן שהככר היה שייך לו ולאחר מכן הקדישו, ולא באופן שהככר לא היה שייך לו.
- י בדברי הגמ' מבואר שראובן שאמר לשמעון 'ככר זו עליך הקדש' ולאחר מכן נתן ראובן את הככר לשמעון, ראובן אינו מועל בנתינת הככר, כיון שראובן אינו אסור בככר זה, וכן שמעון אינו מועל בנתינת הככר כיון שאומר 'היתרא בעיתי איסורא לא בעיתי'. אמנם באופן ששמעון יהנה לאחר מכן מהככר, או באופן ששמעון יתן את הככר לאדם אחר, שמעון מועל וכדין הקדש שהנהנה מההקדש או המוציא הקדש לרשות אחרת מועל.
- יא הר"ג מסתפק בקונם כללי באופן שאדם נהנה האם האיסור של הקונם נפקע ומותר להנות, או דלמא האיסור של הקונם לא נפקע.
- יב הגמ' בסוגיין מסתפקת האם הכהנים הם שלוחי דרחמנא או שלוחי דידן והגמ' לא פושטת את הספק, והר"ג מבאר שכוונת הגמ' שא"א לפשוט ספק זה ממשניות או מבריתות, אמנם אפשר לפשוט ספק זה מדברי מדברי רב הונא [קידושין כג ב] שכהנים שלוחי דרחמנא.
- יג הר"ג מבאר שהמקור שהטובת הנאה שייכת לשליח, דכתיב 'עשר תעשר את כל תבואת זרעך ונתת' ודורשים שהשליח שמעשר זכאי לתת את המעשר, כלומר שהטובת הנאה של השליח.

- באופן שראובן שלח את שמעון להפריש או באופן שאמר 'כל השומע קולי יתרום' - אסור לשמעון להפריש, משום שקיום השליחות נחשבת הנאה.
- באופן שראובן אמר 'כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום' - מותר לשמעון להפריש, אע"פ ששמעון תורם מדעת הבעלים כיון שההפרשה לא נחשבת הנאה.
- באופן שראובן אמר 'כל התורם אינו מפסיד' - שמעון אינו יכול להפריש, כיון שאינו תורם מדעת הבעלים.
- באופן שמפריש מהפירות של השליח - לפי הצד ששמעון יכול להפריש ללא דעת הבעלים יכול שמעון להפריש, ולפי הצד ששמעון לא יכול להפריש ללא דעת הבעלים שמעון יכול להפריש רק באופן שראובן מסכים לכך וכדלעיל".

דף לו

◆ דיני לקחת שכר עבור לימוד תורה^{טו}:

- במקומות שנוהגים לקחת שכר על לימוד תורה:
 - באופן שמגיע לו שכר שמירה (כגון מלמד קטנים) - יכול לקחת שכר.
 - באופן שלא מגיע לו שכר שמירה (כגון מלמד קטנות, או מלמד גדולים):
 - באופן שמלמד ללא טעמים - לא יכול לקחת שכר^{טז}.
 - באופן שמלמד עם טעמים - לרב אסור לקחת שכר, ולרבי יוחנן מותר לקחת שכר^{טז}.
 - במקומות שנוהגים לא לקחת שכר על לימוד תורה - אסור לקחת שכר בכל אופן^{טז}.
- ◆ דין מודר הנאה בלימוד תורה - באופן שמותר לקחת על כך שכר אסור ללמד בחינם, ובאופן שאסור לקחת על כך שכר מותר ללמד בחינם.

דף לח

◆ דיני מזונות במודר הנאה:

- מזונות אשתו ובניו - מותר^{טז}.
- מזונות בהמתו ועבדיו ושפחותיו הכנענים:
 - מזונות הנצרכים לחייהם - אסור.
 - מזונות יתירים:
- בהמה טהורה - אסור, משום שהבעלים מרויח בפיטומה שאוכל את בשרה.

☞ הערות ☞

- יד הר"נ בתירוץ הראשון מבאר שההיתר של שמעון להפריש מפירותיו נאמר רק לפי חנון שסובר שמותר למודר הנאה לפרוע חוב, אבל לפי בני כהנים גדולים שאסור למודר הנאה לפרוע חוב אסור לשמעון להפריש מפירותיו, משום שבכך פוטר את ראובן מלהפריש תרומות ומעשרות מפירותיו. אמנם הר"נ בתירוץ השני מבאר שההיתר של שמעון להפריש מפירותיו נאמר בין לפי חנון ובין לפי בני כהנים גדולים, משום שכיון שה'טובת הנאה' שייכת לשמעון נמצא ששמעון מפריש 'אדעתא דנפשיה' בשביל לקבל את הטובת הנאה וראובן נהנה ממילא.
- טו הר"נ מבאר שגם באופן שאסור לקחת שכר עבור לימוד תורה, מותר לקחת 'שכר בטלה' שבטל ממלאכתו.
- טז המקור שאסור לקחת שכר על לימוד תורה הוא מהפסוק 'ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם' ומהמפסוק 'ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' ודורשים מה אני בחנם אף אתם נמי בחנם.
- יז הגמ' מבארת שנחלקו רב ורבי יוחנן האם הטעמים הם מדאורייתא: לרב הטעמים הם מדאורייתא דכתיב 'ויבינו במקרא' ודורשים שהכוונה לטעמים ולכן אסור לקחת עליהם שכר, ולרבי יוחנן הטעמים אינם מדאורייתא ולכן מותר לקחת עליהם שכר.
- יח הר"נ מבאר שהטעם של המקומות שנוהגים לא לקחת שכר על לימוד תורה הוא, שחוששים שמוא יבואו לקחת שכר גם באופן שאסור לקחת שכר.
- יט הר"נ מבאר שהדין שמותר לזון את אשתו למרות שחייב במזונותיה, נאמר לא רק לפי חנון שמותר למודר הנאה לפרוע חוב של חברו, אלא גם לפי בני כהנים גדולים שאסור למודר הנאה לפרוע חוב של חברו, משום שדברי בני כהנים גדולים נאמרו רק באופן שפורע את החוב בתורת פרעון חוב, ולא נאמרו באופן שנותן מזונות לאשתו בתורת מתנה.

- בהמה טמאה - לרבנן אסור, לרבי אליעזר מותר^כ.
- עבדים ושפחות כנענים - מותר, משום שהבעלים לא מרויח בפיטומם.

◆ דיני נישואין במודר הנאה:

• באופן שנכסי אבי הכלה אסורים על החתן - אסור להשיא לו את בתו נערה משום שהחתן נהנה שמקבל שפחה לשמשו, אבל מותר להשיא את בתו בוגרת משום שמישיאה את עצמה.

• באופן שנכסי החתן אסורים על אבי הכלה - מותר להשיא את בתו משום שאבי הכלה לא נהנה.

◆ דיני אב שהדיר את בנו הנאה כדי שילמד תורה - אסור לבן לשמש את האב ב'דברים גדולים', אבל מותר לבן לשמש את האב ב'דברים קטנים'^{כא}.

◆ דיני הנאה במודר הנאה מפני דרכי שלום (כגון להשקות כוס של בית האבל או של בית המרחץ) - מותר^{כב}.

דף לט

◆ דיני מודר הנאה בביקור חולים:

• באופן שאסור לראובן להנות מהנכסים של שמעון ושמעון מבקר את ראובן:

○ במקום שלא נוטלים שכר על ביקור חולים:

▪ לפי התירוץ הראשון והשלישי בגמ' - מותר לשמעון לבקר את ראובן, כיון ששמעון מקיים מצווה וראובן נהנה ממילא^{כג}.

▪ לפי התירוץ השני בגמ' - מותר לשמעון לבקר את ראובן בעמידה ואסור לבקר בישיבה, משום שחכמים גזרו שמא ישהה שמעון בישיבה יותר מהנצרך לביקור חולים ונמצא שראובן נהנה משמעון.

○ במקום שנוטלים שכר על ביקור חולים בישיבה - מותר לשמעון לבקר את ראובן בעמידה ואסור לבקר בישיבה באופן שמוחל על התשלום, כיון שבכך ראובן נהנה מהנכסים של שמעון^{כד}.

• באופן שאסור לראובן להנות מהנכסים של שמעון וראובן מבקר את שמעון:

○ באופן שראובן אסר על עצמו להנות מהנכסים של שמעון - אסור לראובן לבקר את שמעון, כיון שאסור לראובן להיכנס לבית של שמעון לבקרו.

○ באופן ששמעון אסר על ראובן להנות מנכסיו:

▪ לפי התירוץ הראשון והשני של הגמ' - מותר לראובן לבקר את שמעון בין בישיבה ובין בעמידה, כיון ששמעון לא התכוון לאסור על ראובן שלא יוכל לבקרו ביקור חולים.

▪ לפי התירוץ השלישי בגמ' - מותר לראובן לבקר את שמעון בעמידה, כיון ששמעון לא התכוון לאסור על ראובן שלא יוכל לבקרו ביקור חולים. אמנם אסור לראובן לבקר את שמעון בישיבה, כיון שאין צורך כל כך בישיבה והנדר חל על כך.

» הערות «

כ המשנה מבארת שהטעם של רבנן שאסור לזון כיון שהבעלים מרויח בפיטומה שיכול למכור את הבמה לגוים או לכלבים, והטעם של רבי אליעזר שמוותר לזון כיון שהבהמה עומדת למלאכה ולא למכירת הבשר ולכן הבעלים מפסיד בפיטום הבהמה שהבהמה מתפנקת ועובדת פחות טוב.

כא הגמ' מבארת ש'דברים קטנים' הכוונה למלאות לו חבית של מים או להדליק לו את הנר או לצלות לו דג קטן. והירושלמי מוסיף שאסור לבן לקנות לאב חפצים מן השוק משום שהאב התכוון לאסור גם את זה, אבל באופן שהאב הוא אדם חשוב או באופן שהאמא הדירה את בנה שאין דרך אדם חשוב ואשה לקנות חפצים בשוק, מותר לבן לקנות עבורם משום שלא התכוונו לאסור את הקנייה בשוק.

כב הריטב"א מבאר שהסיבה שמוותר הנאה מפני דרכי שלום משום שאין כוונת המדיר להדיר על הנאה זו.

כג הר"נ מבאר שדין זה שמוותר לשמעון לבקר את ראובן כיון ששמעון מקיים מצווה וראובן נהנה ממילא, נאמר רק באופן שראובן נהנה בהנאה דמילא, אבל בהנאה גמורה כגון ששמעון נותן לראובן מאכל או תרופה, אסור אפילו באופן ששמעון מקיים מצווה.

כד הר"נ מבאר שהסיבה שאסור לקחת שכר עבור חולים בעמידה, כיון שאסור לקחת שכר עבור קיום מצוות. אמנם מעיקר הדין מקיימים מצוות ביקור חולים בעמידה, ולכן מותר לקחת שכר עבור ביקור חולים בישיבה, אמנם במקום שנוהגים לא לקחת שכר על ביקור חולים בישיבה, אטו ביקור חולים בעמידה, מקיימים מצוות ביקור חולים גם בישיבה ואסור לקחת על כך שכר.